Sm 3249

TROMSØ MUSEUM
BIBLIOTEKET
396.2

A. B. Wessel.

Andreas Georg Nordvi

og hans beskrivelse av Skallelappene.

Kirkenes Trykkeri
1924.

Sydvaranger årg. 12 (1924) nr. 12-18

TROMSØ MUSEUMS
TANNERS GAVE
BIBLIOTEK

21/3 24

Andreas Georg Nordvi

en videnskapsdyrker i Finmark

av

Dr. A. B. Wessel.

(Avtryk av det svenske tidsskrift Jägaren 1906).

1

Under resor i norska Finmarken — med ångbåt kring kusterna men vässentligen i pulka efter ren under två vintrars expeditioner för Nordiska museet i Stockholm, hvarvid denna intressanta fjällmarks inre på kors och tvärs blef berest och utforskadt i etnografisk hänseende — hade jag ofta hørt talas om A. G. Nordvi, den vetenskapligt interesserade lekmannen, som presterat betydande resultat också på det arkeologiska området. Han lefte under de för vetenskaplig forskning mest missgynnande förhållanden och i en omgifning, där slika intressen voro absolut oförstådda, hvarför han ju ej kunde undgå att lägga beslag på min sympati och mitt intresse. Man talade om hans undersökningar af hednalapparnes begrafningsplatser, om hans till museerna insända fynd — och jag tyckte jag i honom ägde en yrkeskamrat och lefnadsbroder. Helt naturligt har jeg därför låtit mig angelägat vara att om honom söka inhämta vidare upplysningar, och med. doktor A. B. Wessel i Syd-Varanger, redan tidigare medarbetare i Jägaren samt omnämnd i Helge Lilliestiernas oppsats och i årets litteraturförteckning, har därvid älskvärdt sått mig bi samt ingifvit här nedan införda biografiska skildring. Jag vill ändtligen tillfoga, att flera af de införda synspunkterna äga giltighet också för doktor Wessels eget vidkommande.

H. Szs.

*

2.

Det har ikke sjelden hændt, at embedsmænd, hensatte til Finmarken eller andre dele av det nordlige Norge, med iver har kastet sig over en eller anden videnskab, som den eiendommelige natur i disse arktiske egne eller det ligesaa eiendommelige folkeliv har ledet dem ind paa. Jeg skal her blot minde om botanikeren provst Deinboll i Vadsø (f. 1783, d. 1874), om oldgranskeren og sprogforskeren Johan Fritzner, ligesaa provst i Vadsø (f. 1812, d. 1893,) og om entomologen Georg Sandberg, sogneprest i Sydvaranger (f. 1842 d. 1891). Ganske enestaaende er det derimod, at en indfødt finmarking, der ikke hører til nogen embedsmandsfamilie, kaster sig over studier vedrørende sin hjembygs natur arkæologi, og det like fra ungdommen af, og at han endog i visse henseender driver det til betydningsfulde resultater.

Saa var imidlertid tilfældet med Andreas Georg Nordvi. Han blev født paa Mortensnes, et gammelt vel renommeret handelssted (oprettet 1784 af den kgl. danske oktroyerte handel som et handelsfaktori under Vadsø handel) paa nordsiden av Varangerfjorden ca. 2 mil indenfor Vadsø, d. $^{11}/_{7}$ 1821. Paa dette sted, der engang rimeligvis var sæde for og opkaldt efter den i 1313 nævnte „finnekonge" Martin, der indfandt sig hos kong Haakon Magnussøn i Bergen for at hylde ham, var A. G. Nordvis fader, Christian Andersen Nordvi, (Chr. Andersen Nordvi, f. 1780 paa Nordre Wie paa Stange i Hedemarken) handelsmand. Moderen Anna Sofie Lidemark (f. 1786.) var dansk af fødsel.

Sønnen blev tidlig bestemt for studeringer, og rimeligvis for at forberede sig for disse kom han, 9 aar gammel, i 1830 i huset hos daværende provst i Løiten Peter Vogelius Deinboll. Denne interesserede dyrker af naturvidenskaberne var, fra den tid han hadde været sogneprest og provst i Vadsø (1816—1824), vel kjendt med Nordvis fædrenehjem, og det er høist rimeligt, at sidstnævnte fra ham under det toaarige ophold i hans hus har modtaget de impulser i videnskabelig retning, der blev bestemmende for hans senere liv og virksomhed. Botaniske studier blev ialfald senere Nordvis, som de hadde været Deinbolls, kjæreste syssel.

I 1832 sattes den unge Nordvi i pension hos dr. philos. N. B. Krarup i Kjøbenhavn for at fortsætte sin skolegang og forberedes

3.

til studentexamen. Blandt hans lærere var den bekjendte skolemand M. J. Hammerich. Allerede under denne sin skoletid i Kjøbenhavn havde A. G. Nordvi under prof. Japetus Stenstrups ledelse begyndt at studere zoologi og forhistorisk arkæologi.

Det skulde dog ikke times ham at betræde den akademiske bane. I 1840 døde faderen og Nordvi, som netop stod i begreb med at tage studentexamen, maatte afbryde og reise hjem for at overtage handelen. Dette var i mange henseender særdeles uheldig. Handelen havde han ingen lyst til, den blev aldrig andet for ham end et nødvendigt onde, som han maatte beskjæftige sig med for at leve. Men et handelsted i Finmarken, ja, hvorsomhelst for den sags skyld, kræver sin mand fuldt ud, og faar den blot en brøkdel av sin indehavers interesse, vil den ufeilbarlig gaa tilbage. Saa gik det ogsaa her. Foruden Mortensnen handel drev han ogsaa en forretning paa Vadsø samt lignende filialer i Karlebotten og Nesseby.

Mere.

Andreas Georg Nordvi

en videnskapsdyrker i Finmark

av

Dr. A. B. Wessel.

(Avtryk av det svenske tidsskrift Jägaren 1906).

I 1822 havde han derhos forpagtet Tanen, Polmak og Gamvik, saa de forretninger, han sad i, var overmaade omfattende. Men naturvidenskaberne slugte al hans interesse og mere af hans tid, end handelsforretningen havde godt af. Foruden botaniske drev han ogsaa zoologiske studier, især var det fuglelivet i Østfinmarken og særlig i Varangerfjordens omegn, som interesserte ham, og i ornithologien fandt han en interesseret studiefælle i sin sogneprest Chr. Sommerfelt (f. 1819, prest i Nesseby 1850—1859). Begge samlede fugleeg og gjorde iagttagelser over fuglenes forekomst og liv. Deres optegnelser herom blev i 1861 og 1862 offentliggjorte i det svenske videnskabsakademis forhandlinger (se litteraturfortegnelsen) og var dengang nogetnær det første og eneste, som var publiceret om Østfinmarkens fuglefauna.

Det var dog hverken paa botanikens eller ornithologiens omraade Nordvi skulde vinde størst anerkjendelse og gjøre interessanteste iagttagelser. Det blev derimod tilfældet paa arkæologiens felt. Fra barndommen af havde han daglig havt for sine øine bautastenen paa Mortensnes, og det var vel noget, som kunde sætte en videbegjærlig ungdoms fantasi i bevægelse og og bringe ham til at fatte interesse for Finmarkens historie og forhistorie. Senere havde han under skolegangen i Kjøbenhavn og under et nyt ophold i samme by 1845—1847 i Japetus Stenstrup

havt den bedste veileder i nordisk arkæologi. Omkring sit fædrenehjem Mortensnes og ligeledes paa andre steder ved Varangerfjorden blev Nordvi opmerksom paa, at der fandtes talrige gamle grave byggede i stenuren af flate stene, der var lagde paa hinanden, saa de dannede vel avgrænsede kamre med vægge og tag, hvorefter det hele var jævnet med mindre stene, saa det saa ud blot som en forhøining i den ensformige sandstensur. I disse eiendommelige grave, der tydeligvis er en efterligning i det smaa af vore egne skandinaviske forfædres staenaldersgrave, fandt Nordvi et ligesaa eiendommeligt indhold. Foruden skeletter, der tydelig viste, at ligene havde været nedlagte med stor omhu indhyllede i bjerkebark, fandtes talrige redskaber til jagt og fiskeri, saaledes pilespidser af ben og kvarts, fiskekroge af renhorn, kastespyd af træ, buer af enertræ, hornskeer, flintesten og knusk samt endelig enkelte jernredskaber. Disse sidste er avgjørende for bestemmelsen af tiden, da de her begravede mennesker har levet. Det har altsaa været i jernalderen, men gravenes øvrige indhold viser tydelig, at vedkommende folk i alt væsentligt endnu har befundet sig paa stenalderens kulturtrin.

Omkring Mortensnes maa dette folk have havt en hel begravelsesplads, thi stranden og skraaningen opover mod fjeldet var formelig dækkede af disse grave. Hvad er det saa for et folk, som har efterladt disse gravbygninger og som tydeligvis ved Mortensnes har havt et kulturcentrum eller en vigtig forsamlingsplads? Ja, derom er de lærde nufortiden mere uenige end nogensinde før. Det naturlige var at henføre gravene til det folk, som almindelig ansaaes for Finmarkens urbefolkning og som endnu udgjør en betydelig andel af Varangers indvaanere, nemlig lapperne. Blandt oldforskerne var da ogsaa den almindelige mening, at man her havde oldlappiske gravlevninger for sig, og Nordvi selv var neppe i tvil derom. Senere og nøiere undersøgelser har imidlertid gjort denne anskuelse mer og mer usikker. Ikke fra noget andet sted kjender man grave af den bygning og det indhold som Mortensnesgravene, og de skelettdele, man har fra dem, skal efter sakkyndiges utsagn med bestemthed vise, at det ikke er lapper, man her har for sig. Men lige saa lidet kan det være nordmænd; det viser

6.

baade legemshøiden, skalleformen og gravenes indhold, om end de eiendommelige gravkamre og fund af sverd og skjold tyder paa kulturindvirkning fra dem. De tilsyneladende uforenelige modsætninger har først i den senere tid fundet en tydning, der synes tilfredsstillende. Dr. Andr. M. Hansen har i sin bog „Landnaam i Norge", hvori Nordvis fund er udførlig omtalte, fremsat den teori, at disse grave ligesaa lidt som de saakaldte arktiske stenaldersredskaber af skifer tilhører lapperne, men at de derimod skriver sig fra Skandinaviens urbefolkning, kortskallet anarisk folkestamme, der levede som et jæger- og fiskerfolk langs kysten, og hvis ældste repræsentanter var den ældre stenalders danske kjøkkenmøddingfolk, medens dens yngste ætlinge havde udbredt sig lige hid op til Ishavets kyster, hvor de havde faaet tid og anledning til at udfolde en kultur og et samfundsliv, der stod høiere end den, samme stamme noget andet sted havde drevet det til, og som holdt sig helt ned mod historisk tid. Vore gamle sagaers beretninger om „finkonger" ved navn Møttull og Martin maa henføres til overhovederne for denne folkestamme, der altsaa ikke var lapper.

Mere.

7.

4/4 24.

Andreas Georg Nordvi

en videnskapsdyrker i Finmark

av

Dr. A. B. Wessel.

(Avtryk av det svenske tidsskrift Jägaren 1906).

3

Nordvis enkle, klare og greie beskrivelse over gravfundene ved Mortensnes er offentliggjorte i det danske videnskabsselskabs forhandlinger for 1852 og 1855 og indbragte ham selskabets sølvmedalje.

Ogsaa andensteds gjorde Nordvi fund af stor arkæologisk interesse. Saaledes paa den lille ø Kjelmø ved Sydvarangers kyst. Her fandtes en formelig affaldsdynge med talrige jagt- og fiskeredskaber af ben og horn, hvilke tyder paa at stedet i arktisk stenalder har været en vigtig boplads eller fiskeplads, sandsynligvis for den samme folkestamme, der har efterladt sig Mortensnes-gravene. Dette vigtige fund venter dog endnu paa en samlet beskrivelse og bearbeidelse, og i det hele maa det siges, at Nordvis fund hidtil hverken har vundet den opmerksomhed, de fortjener, eller er blevne fuldt udnyttede i den nordiske arkæologis lærebygning. Naar en fuldt sagkyndig bearbeidelse engang foreligger, vil den maaske ændre meget i vore anskuelser om Finmarkens ældste bebyggelse.

Om livet i Nordvis hjem paa Mortensnes vil jeg hidsætte følgende uddrag av en nekrolog i „Finmarkens Amtstidende“ nr. 7 for 1892, af A. Z.

„Enhver som i længere tid har opholdt sig paa disse kanter af landet, og som har havt anledning til at gjøre udflugter langs Varangerfjordens nordside, vil mindes den gjæstfrihed og venlighed, som stedse blev vist, naar man kom til

8.

det gamle handelssted Mortensnes. Der var gjæstfrihed af den ægte sort, som her blev vist; om overdaadighed var der ikke tale; men hvor følte man ikke altid, at man var velkommen til Mortensnes! Og det som især gjorde et ophold der fængslende og tiltrækkende var de iteressante, underholdende og lærerige samtaler, som Nordvi altid forstod at føre med sine gjæster. Han forstod snart, om hans gjæst havde nogen interesse, og havde han først mærket, at saa var tilfældet, forstod han at styrke den; thi han havde omfattende kundskaber. Han var vel bevandret i literaturen, forstod latin og græsk, talte flere levende sprog; var i flere grene af naturfagene, især i botanik og zoologi, noget nær en videnskabsmand, ligesom han interesserte sig varmt for historie, ethnografi og arkæologi.

Om sommeren vilde Nordvi gjerne tage fisketure til en eller anden ørretelv, naar han kunde faa nogen med sig; men var man først kommen ud paa en saadan tur med ham, kunde det nok hænde, at ørreten fik lov til at være i ro og fred, thi det var planterne, som især tiltrak sig hans opmærksomhed, og naar han havde faaet puttet saa mange af dem i sin kasse, som han vilde, var det ofte paa høi tid at gaa hjem. Nedskriveren heraf har ofte været med ham paa saadanne fisketure, under hvilke ørreten eller laksen fik lov til at blive, hvor den var, af den simple grund, at vi ikke rak saa langt frem som til elven eller vandet; men efter en saadan tur følte jeg mig sjelden misfornøiet eller motfalden over at være kommet tomhændet tilbage, thi under turen havde han forstaaet at aabne mine øine for saa meget stort og skjønt i naturen, at jeg var vel fornøiet, ja ofte endog inderlig glad over at have fulgt med ham„.

Ogsaa fra andet hold foreligger beretning om det gjæstfri hjem paa Mortensnes, om husbondens videnskabelige iver og om hans inspirerende inflydelse paa andre. I 1863 aflagde folkelivsgranskeren Eilert Sundt et besøg paa Mortensnes. Han skildrer sine indtryk derfra saaledes („Folkevennen“ 1865, pag. 26):

„For at vi skulde faa se og høre saa meget som mulig, lagde vi iland paa flere steder, navnlig paa handelsstedet Mortensnes i Varangerfjorden, hvor vi blev indførte i eierens hr. Nordvis behagelige hus. Her tilbragte jeg en av de interessanteste dage jeg kan min-

des. Et saa gjennemtækkeligt hus og en saa gjennemdannet mand, og det midt i en finsk avkrog af vort polarland! Hr. Nordvi er elev af vor gamle botaniker provst Deinboll, som dengang var prest i Vadsø, og han var omgangsven af en af vore yngre botanikere, provst Sommerfelt, som nogle aar var hans egen sogneprest her oppe i Finmarken; deraf hans botaniske og overhovedet naturvidenskabelige interesse. Men boende paa sit fædrenehjem Mortensnes og opdagende at stranden, hvor hans hus staar, er som en storartet kirkegaard med utallige stengrave fra finnernes hedenold, har han af egen drift og paa egen haand anlagt samlinger af kranier og redskaber efter de gamle finner og studeret dette folks urhistorie eller denne gren af ethnografien.

Mere.

10.

11/4 24

Andreas Georg Nordvi

en videnskapsdyrker i Finmark

av

Dr. A. B. Wessel.

(Avtryk av det svenske tidsskrift Jägaren 1906).

4

Samtidigt med vort besøg kom ogsaa et andet lidet reiseølge, en turist fra det sydlige Norge og hans frue, som begge havde faret vidt omkring i landet ellers og nu vilde bese sig i Finmarken ogsaa.

Jeg har kanske aldrig været en hel dag igjennem saaledes lutter øre og øie, som da hr Nordvi viste os sine samlinger og førte os om paa stranden og forklarede alting for os. Det var mandens beskedne, jevne væsen, som gjorde hans sakyndige forklaringer saa tiltrækkende, til denne forstandige jevnhed hørte ogsaa dette, at han havde indskrænket sine studier væsendtlig til Finmarkens natur og til finnernes oldhistorie, altsaa netop de ting, som en videlysten reisende i disse egne idelig kommer til at spørge om.

Hr. Nordvi er udnævnt til medlem af videnskabernes selskab i Trondhjem og af det nordiske oldskriftselskab i Kjøbenhavn, og det danske videnskabsselskab har hædret ham med sølvmedalje. Han staar i brevvexel med flere lærde i Sverige, Danmark og Tyskland. Hans hele videnskabelige syssel, hans kjærlighed til naturen og historien, hans forskergave og sandhedsstræben var mig et lyspunkt i dette høie norden. Hos Nordvi kom jeg til at blade i et svensk tidsskrift, som heder Botaniska Notiser, og jeg læste der, hvorledes den yngre Fries, den samme svenske videnskabsmand, som ogsaa i sommeren 1864 bereiste Finmarken, fortæller om en botanisk

reise i Østfinmarken 1858 og baade i botanisk og andre henseender regner den til sine interessanteste erindringer. Jeg forstod det saa godt. Selv har han været bevæget i sit sind ved synet af dette planteliv, som holder ud og dækker det kolde tørre fjeld, hvor man mindst skulde tro det muligt, — og her midt i Finmarken, saa langt borte fra den store verden, har han fundet mænd, som delte hans interesse: Nordvi, Sommerfelt, og endnu en prest, som da var her, og som havde ladet sig opmuntre af Sommerfelts exempel, nemlig Landmark i Vardø. Finmarkens natur er stor og skjøn; men dette store og skjønne tiltrænger den forherligelse, som ligger deri, at mænd med aand og hjerte har hengivet sig til dets betragtning. Derfor fornøiede det mig at mindes, da jeg fra mit sovekammer her paa Mortensnes saa ud over den brede fjord og fjeldhøiderne paa hin side, som midnatsolen nu lyste hen over — at dem havde ogsaa Keilhaus*) opmærksomme øie betragtet og hans kyndige pen beskrevet".

Saaledes hengled Nordvis liv paa Mortensnes; tiden altid delt mellem den opslitende handelsforretning og den glædebringende, opfriskende betragtning af naturen og gamle tiders kulturfrembringelser. Det daglige liv paa Mortensnes var en type paa gammel nordlandsk selskabelighed og gjæstfrihed. En gammel ven af huset (ingeniør A. Grønbech, Kristiania) fortæller derom følgende: „Efter mine forældres død i 1858 var jeg vinteren 1858—1859 hos Nordvi paa Mortensnes. Jeg lærte da at kjende Nordvi og hans familie som særdeles elskværdige mennesker. Jeg erindrer meget vel det gjæstfri hus og den selskabelighed, som herskede der, den vinter jeg tilbragte paa Mortensnes. Jeg husker godt den glæde vi ungdom følte, naar vi hørte renbjælderne bortover veien, og de hyggelige dage, naar huset var fuldt av gjæster, og den sorg vi havde naar gjæsterne forlod os, og huset atter var i sin gamle ensomhed, indtil atter om nogle dage de samme gjæstebesøg gjentog sig. Jeg var dengang 16 aar. Nordvi var ikke forretningsmand, han gik dengang op i sine studier, og hans største glæde var at fremvise for interesserede sine samlinger. — — Det gjæstfri liv paa Mortensnes varede

*) Geologen, professor B. M. Keilhau bereiste Finmarken i 1827—1828.

12.

lige til Nordvi med familie forlod stedet; alle blev modtaget der og beværtet gratis, kjendte og ukjendte".

Blot en enkelt gang aabnede der sig udsigt til, at Nordvi helt og udelt skulde kunne hengive sig til dyrkelse af sine kjære videnskaber. Det var da Tromsø museum blev oprettet i 1870. Nordvi blev da tilbudt konservatorposten, men avslog tilbudet, hvilket han senere angrede. Imidlertid var handelsforretningen stadig gaaet tilbage, filialen i Vadsø var nedlagt og fra 1868 drev Nordvi blot en liden kommissionsforretning paa Mortensnes. Fiskerierne aftog aar for aar, og al trafik og rørelse forlod det engang saa blomstrende handelssted, konkurser i de store handelshuse i Hamburg, med hvilke Nordvi stod i forbindelse, tvang Nordvi til at opgive sin engang saa omfattende handelsvirksomhed, hans samlinger maatte gjøres i penge og spredtes til forskjellige kanter.*

Mere.

*) Endel benredskaber, samlede af N. paa Kjelmøen, opbevares i universitets oldsamling og i Tromsø museum. Flere kranier fra Mortensnes m. fl. st. i universitetets anatomiske samling.

13.

16/4 24

Andreas Georg Nordvi

en videnskapsdyrker i Finmark

av

Dr. A. B. Wessel.

(Avtryk av det svenske tidsskrift Jägaren 1906).

5

I 1877 nedlagde Nordvi endelig handelen paa Mortensnes og flyttede med familie til Kristiania, hvor han levede resten af sine dage og indehavde en beskeden post ved universitetets oldsagsamling. Ogsaa i denne tid syslede han med naturvidenskaben og sendte bidrag til museer i udlandet. I 1884 havde han stipendium af museet for at reise i Finmarken i videnskabeligt øiemed.

Høsten 1891 blev den 70 aar gamle mand angreben af influensa, der gik over til lungebetændelse, og for denne sygdom bukkede han under den 15de januar 1892. Han blev begraven 22de januar paa Oslo kirkegaard, hvor jordpaakastelsen forrettedes af pastor Sommerfelt, en søn af Nordvis studiefælle og omgangsven i Finmarken.

Nordvi var gift med Johanne Marie Ingebretsen (f. paa Nærø 1823) og havde 8 barn, hvorav et er dødt. Fru Nordvi lever endnu i Kristiania. x)

Af det før saa rigt pulserende liv paa Mortensnes er nu intet tilbage, ingen handel, intet fiskeri af betydning, og ingen flittig forsker har længere sit hjem der; men bautastenen staar der den dag idag. Lad den for os være et minde om den bramfrie videnskapsdyrker A. G. Nordvi og om hvad videnskabelig interesse selv under de ugunstigste forhold kan drive det til.

---

x) Død i Oslo nov. 1922, 98 aar gl.

Bryllupsskikke hos de russiske skoltelapper.

Optegnelser af afdøde kjøbmand *A. G. Nordvi* i Mortensnes, Finmarken.

Skoltelapper kaldes de lapper, der er russiske undersaatter og tilhører den græsk-katolske bekjendelse. De bebor, faatallige som de er, den store Kola-halvø fra den norske grænse til det Hvide hav. Kun nogle faa familier er norske undersaatter. Benævnelsen skoltelapper skal hidhøre fra den omstændighed, at de, især tidligere, næsten alle var befængt med et slags udslet paa hovedet, saa at de saagodtsom intet haar havde. Med hensyn til sprog, skikke, udseende og klædedragt er de temmelig forskjellige fra de norske lutherske lapper. Mændenes dragt er tildels russisk, ligesom alle kvinder har anlagt den russiske hovedbedækning. I kristendomskundskab staar de langt tilbage for disse, idet de ikke kan læse, ingen bøger har og ingen skoleundervisning faar. Kun et par gange om aaret kommer en eller anden pope reisende for i de langt fra hverandre liggende smaa kapeller at holde gudstjeneste, og hvortil de da reiser. Af enkelte individers høie vækst samt rige rødlige haar og skjæg ser man tydelig, at de er stærkt blandede med russisk blod. Mange af dem kan tale noget russisk. Deres lappiske sprog er ogsaa stærkt blandet med russiske ord. Deres døbenavne er russiske, ja endogsaa navnene paa rensdyr, som ellers i alle dialekter pleier at være originale lappiske, er af russisk oprindelse. Eiendommelige skikke er nu for endel forsvundne blandt lapperne. Ved bryllupper, barnedaab og begravelse iagttager de omtrent, hvad skik og brug er hos deres mægtigere naboer enten nu disse er nordmænd, finner, svensker eller russer. Kun skoltelapperne gjør endnu tildels en undtagelse. Hos dem finder man endnu bryllupsskikke iagttagne, som synes at stamme fra gammel tid, og som aabenbart tyder paa, at det fordum blandt lapperne som blandt alle andre vilde folkeslag har været skik og brug, at man, for ikke at gifte sig med beslægtede, maatte røve sin brud fra en fremmed og allerhelst fra en fiendtlig stamme.

Naar en ung mand har gjort bekjendtskab med en pige og bestemt sig til at anholde om hendes haand, underretter han først sine forældre derom Vinder par-

tiet deres bifald, saa begiver han sig, ledsaget af forældre og slægtninge samt en frier eller tlasmand, afsted til den by eller det sted, hvor bruden bor. Næsten altid foretages en saadan frierfærd om vinteren, da det med rensdyr er ligesaa let at komme frem over nordens veiløse sneørkener som med kamelen at komme frem gjennem sydens sandørkener. Rask gaar det avsted over tundraens øde vidder og islagte indsjøer. Allerede paa lang avstand bebudes de reisendes ankomst ved de altid aarvagne hundes gjøen, og naar de er komne saa nær, at bjældeklang høres, springer brudens forældre og slægtninge ud for at modtage de ankommende. Hver tager en ren og leder den hen til husets dør. Her stiger de reisende af slæderne, hvorpaa kjørerenerne, glade ved at befries fra sit sæletøi, straks sætter afsted ud i vildmarken, hvor de ved hjælp af spor i sneen og sin fine lugtesans snart finder frem til kamerater og venner.

Mere.

16.

25/4 24

Andreas Georg Nordvi

en videnskapsdyrker i Finmark

av

Dr. A. B. Wessel.

(Avtryk av det svenske tidsskrift Jägaren 1906).

De ankomne gjæster bydes ind; men husleiligheten er ofte meget tarvelig, saaledes at de en for en maa krybe ind gjennem den lave og trange døraabning. Men om ingen fløidøre slaaes op for de fremmede, findes der dog altid en gjæstfri arne, selv i den allerusleste lappehytte. Indkomne fremfører talsmanden først den almindelige lappiske hilsen til alle i almindelighed: „Raſthe vissui", „Fred i huset", hvortil altid svares: „Ibmel addi!" „Gud er den, som skjænker den!" Derpaa hilser man paa hinanden, paa lappisk vis ved en halv omfavnelse, idet man lægger høire haand paa hinandens venstre skulder, stryger kind mot kind og næsetip mot næsetip med ønsket: „Dervan, dervan!" „Vel, vel!". Saa tager talsmanden ordet og spørger: „Maa det være os tilladt at fremføre vort ærinde? „Ja, vær saa god", svarer pigens fader, hvorpaa talsmanden bukker dybt tre gange og takker for den venlige modtagelse, som er bleven dem tildel, men istedetfor som man skulde vente at fremføre sit ærinde eller i velvalgte ord at anholde om pigens haand, tager han uden at sige et ord frem af sin barm en anden talsmand, der visselig ofte virker kraftigere paa lappernes sind og hjerte end ord og talemaader, nemlig en brændevinsflaske. Af denne skjænker han faderen, moderen og brødrene hver især tre drammer. Førend de drikker, bukker de sig tre gange og gjør korsets tegn paa græsk-katolsk vis,

idet de sætter tre fingre mot panden, brystet, høire og venstre skulder. Naar de har drukket den tilbudte skjænk, udtaler formanden sit „Odnag spasib" eller tak, saavel paa brudgommens, som følgets vegne, fordi de tilkommende svigerforældre har modtaget og drukket de tilbudte drammer, ti hermed er sagen op- og afgjordt. Modtagelsen af den tilbudte skjænk er nemlig det samme som indvilgelsen af partiet. Afslaar man derimod at drikke det tilbudte brændevin, er dette et ligesaa sikkert tegn paa, at forældrene ikke er tilsinds at bortgifte sin datter til den ankomne beiler. Videre foretages ikke første dag. Næste dag gjøres der forberedelser til gjæstebud i den stue som er anvist brudgommen og hans følge. To friermænd sendes over til pigens forældre, bukker sig for dem tre gange og nevner hver især ved navn: „Ivan Michailovitsch osv. være saa god at infinde eder til gjestebud hos brudgommen og hans følge!" Indbydelsen modtages og friermændene udtaler sin tak herfor og vender tilbage igjen for at fuldende forberedelserne til gjæstebudet. Men efter en kort stund infinder de sig igjen og gjentager paa samme maade indbydelsen tre gange. Først efter tredje invitation gaar pigens fader, moder, brødre og søstre over i brudgomsstuen. Bruden gaar derimod ikke med, men maa sidde i en krog av sin faders stue og tilbringe tiden med graad og veklagen, medens de andre holder sig lystige. Naar pigens forældre med følge er kommet ind i brudgomsstuen, indbydes forældrene at tage plads i „boasshji" eller høisædet ved den øverste ende af et dækket bord. De øvrige tager plads paa begge sider af samme, mændene paa den ene og kvinderne paa den anden. Men brudgommens forældre staar ved døren og bukker for gjæsterne. Friermanden tager nu en flaske brændevin og skjænker rundt bordet hver gjæst 3 gange, idet han begynder med brudens forældre. Enhver, der skjænkes, reiser og bukker sig 3 gange, korser sig og drikker. Efter endt maaltid omfavner enhver sin nabo og kysser ham ved at gnide kind mod kind og næsetip mod næsetip.

Idet gjæsterne gaar, inviterer pigens forældre alle til gjestebud hos sig næste dag eller 3dje bryllupsdag. Denne er den første høitidsdag og pigens forældre indbyder saa mange af slægt og venner

18.

som de kan modtage. Bruden maa ogsaa denne dag sidde henne i en krog af stuen. Hendes ansigt bedækkes med et klæde, og skjult under dette, maa hun sukke og græde. Heri bistaaes hun af et par af sine bedste veninder, der sætter sig paa huk hos henne henne i krogen. Er slægt og venner samlede, sendes indbydelse over til brudgomsstuen. Gjæsterne indfinder sig, men finder nu to unge mænd stillede som vogtere foran den ydre dør. Enhver gamme eller jordhytte har nemlig to døre og en smal gang mellem begge. Følget henvender sig da til disse med anmodningen „Luoite min sisa" (slip os ind). Disse svarer: „ Giv os betaling, saa skal I slippe ind". En tribut af et par kopek erlægges og de slipper indenfor første dør. Foran den indre dør staar ligeledes tvende og følget maa ligeledes her erlægge en lignende tribut. Indkomne i stuen reiser alle de forsamlede gjæster sig, og tre gaar de ankomne imøde og jager dem uden komplimenter ud igjen.

Mere.

19.

2/5 24

Andreas Georg Nordvi

en videnskapsdyrker i Finmark

av

Dr. A. B. Wessel.

(Avtryk av det svenske tidsskrift Jägaren 1906).

7

Slutning.

De opholder sig en stund udenfor og tildækker sig paa hovedet, skuldre — og hvor de kan — med sne, hvorefter de atter begiver sig ind uden at nu vogteren lægger dem hindringer iveien. Indkomne, klager de over det forfærdelige uveir, som raser udenfor og beder i en ynkelig tone om husly. Dette krigspuds nytter dem dog ikke; de bliver atter uden barmhjertighed jagede paa dør. Endelig, idet de 3dje gang kommer ind, tilsyneladende aldeles forkomne af kulde, beder husbonden dem at være velkomne og fører brudgommens forældre til høisædet, hvorefter alle tager plads om bordet. Der skjænkes nu af brudens kjøgemester rundt til alle, man spiser, drikker og holder sig lystig. Men bruden sidder fremdeles henne i hjørnet af stuen og græder med sine veninder. Efter maaltidet gaar brudgommen hen til bruden, sætter sig ned hos hende og kiger ind under det klæde, hvormed hun er indhyllet. Det samme gjør ogsaa efter ham hans fader, moder og slægtninger. Derpaa tiltaler friermanden brudens fader saaledes: „Nu har vi altsaa faaet din datter af din haand til hustru for N. N.?" Faderen svarer: „Ja, nu har I faat hende, og nu kan I behandle hende som I vil. I kan „basset su tschalmied dolast", stege hendes øine i ilden eller gjøre med hende hvad I vil; nu strækker min magt sig ikke længer til min datter!

Derpaa kommer brudepigerne frem med brudens reisedragt. Men under det, at hun skal iføres sin nye reisedragt, gjør hun al mulig modstand. Hun spænder, sparker og hopper som en utæmmet ren for ikke at faa klæderne paa sig. Samtlige piger maa derfor hjælpes ad. Medens nogle holder hende i arme og ben, maa andre se til at faa iført hende klæderne. Til slutning tildækkes hun atter med et tæt slør over hovedet. Medens paaklædningen foregaar inde, holder mændene udenfor paa at kjøre omkap omkring husene, raabe, støie, affyre skud paa skud, ret som de var indviklede i den vildeste kamptummel. Er bruden endelig paaklædt, tager en af brudgommens og en af brudens slægtninge hende ved sin haand og leder hende mod udgangen. Men førend hun gaar ud, stiller to personer sig foran døraabningen og holder et brød med noget salt samt et helgenbillede over døren, saaledes at bruden maa gaa under brødet, saltet og billedet. Udenfor døren staar to slæder forspændt med de største og smukkeste rensdyr. Brudgommen tager nu selv bruden under armen og leder hende hen til den ene slæde, hvori hun sætter sig og bliver snøret fast med remmer, som om hun skulde tænke paa flugt. Derpaa sætter han sig selv i den anden slæde og parret holder hinanden under armen, medens renene ledes af begges slægtninge langsomt hen over marken. Imidlertid kjører andre grassat rundt om dem. Et stykke fra husene tager brudgommen og binder brudens ren fast bag i sin egen slæde, og hele følget sætter i det samme avsted i galop, saa hurtig som enhver kan drive sin ren til at springe, ret som om det gjaldt den vildeste flugt. Ankomne i nærheden af brudgommens bopæl, kjører nogle foran for at underrette de hjemmeværende om følgets ankomst, og, har man paa veien løsnet noget paa brudens baand for at hun kunde sidde bekvemmere, saa snøres hun nu fast igjen. Idet bruden kjører frem til huset, springer de hjemmeværende til og løser op rebene, hvormed hun er bunden. Faar de dem ikke op i en hast, skjæres de uden videre af. Derpaa ledes hun imod døren, hvor nu atter tvende stille sig op og holde et brød, salt og et helgenbillede over hendes hoved, idet hun gaar ind. Her modtages hun af brudgommens moder, som leverer hende et brød og siger: „Fra nu af

skal du være „laibbeæmeden", brødmoder eller værtinde i dette hus !" Bruden beholder endnu i otte dage sit slør over sig, og enhver, som vil se hendes ansigt, maa betale nogle kopek. Efter otte dages forløb reiser man til præsten og vies af ham, men denne ceremoni ansees ikke saa vigtig som iagttagelsen af de gamle bryllupsskikke.

Flere træk i disse ceremonier, som vakten foran dørene, listen som frierfolket bruger for at slippe ind og faa husly, kamptummelen, brudens modstand og endelig flugten med den bundne brud bag brudgommens slæde synes at tyde paa, at lapperne har anseet det for prisværdigt at røve sin brud fra en fiendtlig stamme.

Baatastenen ved Mortensnes.

Universitetsbiblioteket i Tromsø
Museumsbiblioteket
278098CA0